Unitat 2. Sexualitat, cultura i subproductes culturals.[1]

Rosa Sanchis Caudet

En aquesta unitat...

Analitzarem el caràcter cultural de la sexualitat i el control que sobre aquesta s'ha exercit a Occident al llarg de la nostra era. Observarem críticament la influència dels subproductes culturals (revistes, pel·lícules, sèries…) i el seu paper com a perpetuadors del model sexual hegemònic. Reflexionarem sobre els canvis personals i socials que s'estan produint i que contribueixen a soscavar el model sexual hegemònic, i destacarem en especial el paper de les dones, revolucionàries emocionals de la modernitat. Finalment, tractarem les dificultats amb què ens trobem per a educar la sexualitat a la infantesa i constatarem la necessitat d'aquesta educació per a eradicar el sexisme i propiciar el desenvolupament sa i feliç de les noves generacions.

Índex de la unitat

1. **La sexualitat a la infantesa**.
   Explicacions científiques, màgiques i naturals.
2. **Tipus de societats pel que fa a la sexualitat.**
   Societats restrictives. Societats semiresctrictives . Societats permissives.
   L'educació sexual com a formació moral.
3. **Etapes de la sexualitat.**
   3.1. Etapa sobiranista. Pronatalisme i sexofòbia.
   3.2. Etapa disciplinària.
   3.3. Etapa farmacopornogràfica. La regulació social de la sexualitat.
4. **Canvis socials. Límits al model sexual hegemònic.**
   4.1. Canvis en els hòmens. Resistència i avanços.
   4.2. Canvis en les dones. Sobremodernitat i sincretisme.
5. **Subproductes culturals.**
   Les revistes per a joves.
   Les pel·lícules per a xiquets i xiquetes.
6. **Treballant contra els estereotips en la infantesa**
   Androcentrisme, sexisme i transgressió de l'estereotip.
   La vivència del cos en negatiu: incompletesa.
   Avançar o esperar a que pregunten.

[1] Material para los cursos online: "Sexos, géneros, amores y dolores" (Valencia, 2010) y "Coeducación, sexualidad y sentimientos" (Elda, 2010).

1. La sexualitat a la infantesa

La primera vez […] —creo que tenía cuatro o cinco años— no era realmente consciente de lo que estaba haciendo. Me habían metido en mi habitación para la aborrecida siesta de la tarde. La niñera se había asegurado incluso de que estaba metida en la cama antes de cerrar la puerta, haciendo oídos sordos a mi petición de permiso para ir al baño (conocía todos mis trucos).

Todo empezó con la necesidad de hacer pipí. Estaba yo en la cama con una hora por delante. Sentía de tal forma la necesidad de orinar que acabé apretando mi mano entre las piernas a fin de aliviar la urgencia. Recuerdo exactamente cómo lo hice: apretando el labio exterior derecho contra la uretra. Al principio me ayudó, pero al volverme las ganas, moví los dedos en círculo para encontrar una posición mejor y apreté fuertemente. […]

Al principio todo era muy accidental. La sensación se hizo más y más intensa. Luego llegó el momento —justo antes-de-la-liberación, como el momento en que nos sentamos en el wáter cuando la necesidad se hace más urgente. Paré de frotarme, para dejarlo ir, como el chorro de orina. Pero ante mi asombro y alivio la cama no se mojó. Estaba perpleja y maravillada. Incluso conseguí adormecerme después, lo cual raramente hacía.

Y de esta forma descubrí una manera de divertirme durante esas horribles siestas. No recuerdo exactamente, pero estoy bastante segura de que me masturbaba frecuentemente. Mi siguiente recuerdo explícito es el de la niñera abriendo la puerta antes de tiempo y retirando las sábanas para despertarme. Se rió y me preguntó si había estado soñando que iba al baño. Rápidamente respondí que sí. ¿Cómo hubiera podido explicarle a ella lo que había estado haciendo si ni yo misma lo entendía? Después de esto fui más cuidadosa con mis bragas.

Mi madre nos había reñido a mis hermanos y a mí por tocarnos allá abajo. Lo consideraba dentro de la misma categoría que hurgarse la nariz o echarse un pedo. También tenía la vaga sensación de no querer que ella descubriera mi nuevo juego. Parecía estar hecho para momentos íntimos.

Una vez, sin embargo, me asaltaron las ganas mientras estaba en la sala con mi madre sentada al lado. Y así, sin pensarlo más, puse mi mano dentro de mis bragas y empecé a frotar.

Finalmente mi madre se dio la vuelta y me vio. Abalanzándose tiró de mi mano ofensiva y me preguntó lo que estaba haciendo. Por desgracia no me creyó cuando le dije que nada. Me dijo que frotarse era sucio y que si continuaba haciéndolo me llevaría al doctor.

Me pregunté qué era lo que andaba mal. Odiaba las visitas al doctor, pero no por ello dejé de frotarme. No mucho tiempo después mi madre me descubrió de nuevo al entrar de repente en mi habitación. Dijo que iba a llamar a la policía y fue hacia el teléfono y empezó a marcar. Corrí hacia ella llorando, pidiéndole por favor que no lo hiciera. Recuerdo que la cárcel me aterrorizaba porque echaría de menos mi hogar.

Después de esto, traté de no masturbarme más. Pero finalmente la amenaza se hizo débil, sin importancia, comparada con el placer del orgasmo. Simplemente aprendí a ser más cuidadosa.[2]

Som sexuals des que naixem. I alguns nens i nenes descobreixen ben aviat el plaer que els proporciona el seu cos sexual, com relata Jane Wallace en el fragment anterior. Però solen viure-ho d'amagat, i sovint amb culpa, quan les persones adultes s'hi fiquen i projecten la seua mirada i

[2] Jane Wallace: *La masturbación. Proceso contra la culpabilidad de las mujeres.* La Sal, Barcelona, 1985.

les seues pors. *Si comença amb 3 anys..., quan en tinga 16, què farà?* responia un alumne de quart d'ESO en una activitat dramatitzada on feia de pare que trobava la filla menuda tocant-se la vulva.

En general, –i és un fet que em sorprenia molt els primers anys de treballar amb joves– els progenitors que representa l'alumnat adolescent solen ser molt conservadors. *Què fas, porca de merda?* comentava una alumna de segon d'ESO del curs passat (08-09) en trobar la seua hipotètica filla de 12 anys masturbant-se. Amb un fill baró, la resposta era presa de les pel·lícules de Santiago Segura i del seu detectiu Torrente: *¿Nos hacemos unas pajillas?* En un cas, l'insult i la repressió; en l'altre, la complicitat.

Dramatitzar situacions com aquesta resulta sempre molt interessant, amb gent jove i amb persones adultes. Tant en un cas com en l'altre, els progenitors representats es resisteixen o troben moltes dificultats per a explicar als menuts i a les menudes què és la sexualitat. *Ja ho sabràs quan sigues major!* sol ser la resposta més comuna a les seues demandes. Altres vegades deleguen la tasca en les dones de la família, especialment en les mares (*Que t'ho conte ta mare! Pregunta-li-ho a la teua germana!*). En alguns casos, i quan troben els menuts o les menudes jugant amb personetes del seu mateix sexe, les respostes són clarament homòfobes, especialment en el cas dels barons (*Un xic no li pot tocar la trompeta a un altre xic! Això és una porcada!*), tot i que també hi ha qui no li dóna importància i creu que és cosa de criatures que *no saben el que fan*.

¿Cómo hubiera podido explicarle a ella lo que había estado haciendo si ni yo misma lo entendía? comenta Wallace. Possiblement no saben el que fan si abans ningú els ha explicat res. Però els mou la curiositat, el tafaneig, el joc, l'autodescobriment, la imitació dels comportaments adults... i, ben aviat, el plaer. Tanmateix, a la infantesa el gaudi sexual encara no ha adquirit els significats específics que donem les persones més grans i no podem interpretar des de la nostra òptica la seua sexualitat.

La sexualitat és plaer, comunicació, imitació, experimentació, intercanvi afectiu, joc... I de vegades –molt poquetes– reproducció, dins i fora de la parella o del matrimoni, en relacions heterosexuals i homosexuals, fins i tot en persones transsexuals masculines...

> *Maria té cinc anys. Un amiguet més major de l'escola li ha ensenyat una revista pornogràfica. Quan arriba a casa us pregunta què vol dir fer-ho i què és follar. Què contesteu?*
>
> (Exercici de classe per a dramatitzar)

Què respondríem a una xiqueta de cinc anys que ens pregunta què és follar? I si ens preguntara què és fer l'amor? Ens hem descobert pensant en la reproducció?

Massa vegades donem explicacions reproductives a les seues demandes i ens posem a parlar de llavoretes i de plantetes, de papàs i de mamàs... I se'ns oblida que la sexualitat fa molt de temps que ha deixat de tindre com a funció primordial la reproducció. Que es pot fer l'amor de manera molt plaent amb algú que no és la nostra parella, que ho poden fer dos xics o dos xiques, que no cal trindre fills per a estimar-se, que la sexualitat no té edat, etc.

Frato riu –i nosaltres amb ell– dels pares i de les mares, i d'alguna mestra, que intenten explicar la reproducció a les criatures de ben diverses maneres:

Explicacions científiques

CAL DONAR A LES CRIATURES EXPLICACIONS CIENTÍFIQUES SOBRE LA SEXUALITAT...

Explicacions màgiques

Explicacions naturals

I se suposava que parlar de la funció reproductiva de la sexualitat era el més senzill!

Ens falta formació per a parlar de la sexualitat als més menuts i menudes. *Jo li ho explicaré tot!* diu l'alumnat més atrevit quan representa les escenes. *Molt bé, comença a explicar-ho tot!* responc jo. *Què és tot?* Els penis dins de mamà? La llavoreta que posa papà? L'espermatozou dins de l'òvul?

De vegades, els que volen explicar-ho *tot* renyen les criatures quan les troben tocant-se davant d'amics o al supermercat.

> *La teua parella i tu teniu convidats a casa. Mentre pareu taula, la vostra filla Laia, de 3 tres anys, està tocant-se la vulva al sofà. Què feu?*
>
> (Exercici de classe per a dramatitzar)

És el mateix qualificar d'*íntima* una pràctica a dir que *no es pot fer*? Wallace explica molt bé la sensació de saber que el seu joc és per a moments íntims. I és bo que els menuts i les menudes sàpiguen que tocar-se és normal, que quasi tot el món ho fa i sent plaer; però en la nostra societat i en la nostra cultura és una pràctica que les persones no realitzen en públic. No és casualitat que la mare de Wallace situe en la mateixa categoria que masturbar-se tirar-se pets o furgar-se el nas. En el pas de l'Edat Mitjana a l'Edat Moderna es produeix el que el sexòleg alemany Helmut Kentler (1979) qualifica com a **procés de des-sexualització** i que va acompanyat de la privatització d'altres àmbits socials que van sent relegats a la intimitat, com per exemple la nuesa del cos, o altres mesures de tipus higiènic. Eructar o tirar-se pets, considerades com a senyal d'un bon menjar, passen a ser vistes com a grolleries. El badall s'ha de tapar amb la mà i els mocs han de torcar-se amb un mocador. A la taula, ja no es veu bé que es compartesca el mateix plat ni el mateix got ni que es menge amb les mans. El pijama per a tapar el cos apareix, juntament amb la forqueta, amb el mocador del nas i amb la vergonya.

Malgrat el control social, que existeix en totes les cultures amb diferents graus de permissivitat i de càstig, si donem als menuts i a les menudes missatges on associem plaer amb brutedat o negativitat, el més segur és que continuen amb les seues pràctiques sexuals, però d'amagat i amb culpa.

2. Tipus de cultures pel que fa a la sexualitat

L'antropòleg Rafa Xambó (1988) diferencia tres tipus de societats depenent del tractament que es dóna al comportament sexual de la infantesa i de la joventut. En les societats **restrictives** es prohibeix qualsevol manifestació mitjançant càstigs. Les societats **semiresctrictives** comparteixen també la consideració negativa cap a la sexualitat infantil i juvenil, però la diferència està en la duresa del càstig i en la rigidesa amb què s'apliquen les sancions, molt menor si l'incompliment de la norma es fa amb discreció. El tercer grup, el constitueixen les societats **permissives**, en les quals els xiquets i les xiquetes poden expressar lliurement la seua sexualitat. La majoria de les societats que cita Xambó són tolerants: els menuts i les menudes poden expressar lliurement la seua sexualitat, observar la conducta sexual adulta i imitar-la. Els nens i nenes *pukapukans* de Polinèsia es masturben en públic. Els *chewa* africans creuen que si no comencen prompte a exercitar-se sexualment, mai no seran capaços de tindre descendència. Entre els *ifugaos* de Filipines, és habitual que xiquets i xiquetes dormen junts, animats pels progenitors. Una pare o mare pot

avergonyir el seu fill o filla si no es mostra disposat per al sexe. Algunes cultures, com els *hopi* i els *sirions,* participen en l'estimulació sexual de filles i fills, masturbant-los.

També les pràctiques homosexuals són vistes de manera diversa. En més del seixanta per cent de les societats estudiades, les pràctiques homosexuals són considerades normals i estan ben acceptades socialment. Entre els *xukxees* de Sibèria, els homes homosexuals són considerats poderosos bruixots, tenen una posició de poder i un prestigi considerable i poden casar-se amb altres homes. Els *siwans* d'Àfrica, joves i grans, casats o solters, es diverteixen amb el coit anal i qui no entra en aquestes activitats és considerat estrany. Els homes importants deixen els seus fills els uns als altres i comenten les conquestes masculines tan obertament com les femenines. Tots els solters *keraki* de Nova Guinea practiquen el coit anal. Durant els rituals d'iniciació a la vida adulta, els joves són sodomitzats pels adults, els quals consideren necessària aquesta pràctica per a enfortir-los. Durant un any faran el paper passiu en la relació, després passaran tot el temps de solters en el paper actiu amb els joves iniciats. Entre els indis *crow* de Montana (USA) són normals els contactes bucogenitals.

L'existència de l'homosexualitat femenina en les cultures que cita Xambó és molt més minoritària. Així, entre les *aranda* d'Austràlia és habitual acaronar-se el clítoris mútuament. També tenen pràctiques lèsbiques les *aymara*, *haitianes*, *samoanes*, etc. tot i que hi manca la consideració social de prestigi de les masculines.

L'any passat (2009), en un curs per a professorat, vaig muntar un debat entre persones partidàries de les societats restrictives i partidàries de l'educació permissiva. El professorat a qui havia tocat, per atzar, defensar les societats restrictives estava molt enfadat i deia que no trobava arguments. Per contra, el de l'altre bàndol va dir coses tan sorprenents com que a les seues cultures era "natural" actuar com ho feien –quan curiosament l'objectiu de l'activitat era evidenciar la culturalitat dels comportaments–, o que estava justificada la promiscuïtat perquè l'objectiu final era trobar una parella estable. En el debat, es passava amb facilitat de considerar la llibertat com a llibertinatge i es considerava sinònim de felicitat que cadascú fera el que volguera.

Acabada la discussió, una professora del bàndol permissiu va donar uns quants arguments que haurien pogut usar a les societats restrictives: que la permissivitat sexual no tenia per què ser sinònim d'igualtat o de justícia; que era bastant arbitrari atribuir a la penetració anal el poder d'enfortir els joves barons –i cabia la possibilitat que als adolescents iniciats pels adults no els vingueren de gust aquelles pràctiques–, i que, a més a més, les dones estaven discriminades i no eren tan "lliures" com els barons.

La conclusió a què arribàrem –i així ho documenta l'antropologia social– és que totes les cultures, permissives o no, regulen la vida eròtica dels seus membres, establint restriccions i prescripcions quant al *qui* –amb qui és adequat o no tindre relacions sexuals– i quant al *com* –quines pràctiques són considerades apropiades o inapropiades, morals o immorals, saludables o pervertides (Weeks, 98).

La idea que la sexualitat és una força natural, instintiva, que ens recorda la nostra necessitat de reproduir-nos, està a les antípodes de la consideració de la sexualitat com a construcció social. La sexualitat parteix de les condicions i possibilitats del nostre cos però és un invent històric, afirmen

Amuchástegui i Rodríguez. El cos i els plaers es construeixen i el model de sexualitat volcànica, sotmesa a la dictadura dels genitals, justifica la desigualtat, la discriminació sexual i la violència.

> *[...] la sexualidad es la parte más culturizada de los humanos en el sentido de que el cuerpo por sí mismo, como organismo biológico y fisiológico, no significa nada. Es la cultura la que le otorga significado y a partir de él organiza estructuras sociales como por ejemplo la del género. Como podemos constatar, no queda nada de naturaleza en esa definición. Para Foucault y el construccionismo, la sexualidad como naturaleza no existe. Más bien es una invención histórica. Los diversos placeres, las prácticas y las fantasías han existido siempre, así como los cuerpos y sus posibilidades, pero no poseen significados intrínsecos, y su agrupación bajo el concepto de "sexualidad", como si fuera un sistema biológico análogo al sistema digestivo o respiratorio, es una invención histórica de la burguesía europea en los siglos XVIII y XIX.*[3]

Tornant al debat amb el meu alumnat, quan la discussió es planteja en termes de repressió i/o alliberament dels impulsos, correm el risc de reforçar l'essencialisme perquè considerem la sexualitat com una força vital que s'ha d'alliberar i satisfer –o que s'ha de controlar, en el cas de les persones conservadores, perquè si no ens portarà a la perdició. Aquesta concepció llibertària portaria també a considerar més lliure aquella persona que tinguera moltes relacions sexuals i una reprimida, la que no les tinguera.

Per a Victòria Camps (2006), l'educació sexual forma part de la formació integral de la persona, és a dir, de la **formació moral**. I cal ensenyar les persones a posar-se límits, sense que això signifique necessàriament assumir les normes socials imperants.

Front a la moral catòlica que, obsessionada amb el sexe, inventa mites, crea tabús i errors i provoca repressió, la moral laica i aconfessional sembla donar-nos més llibertat. Som aparentment una societat més lliure i informada, però tenim menys criteri per a decidir i més dificultats per a transmetre criteris a la gent jove. La pluralitat i la diversitat creen desconcert i desorientació: és més còmode tindre referències clares, saber on està el bé i el mal, què passa quan es traspassen els límits...

Formar o educar és aportar criteris per a comportar-se de manera correcta i transmetre valors ètics que ens ajuden a discernir les accions justes de les injustes, afirma Camps. Abans els límits venien de fora, donats per un estat dictatorial, per la religió... Les normes s'acomplien per por al càstig o per respecte a l'autoritat que les imposava. Ara, cal ensenyar que no tot es pot fer en tot moment, sinó que s'han de posar límits als actes. Camps destaca dos tipus d'ètica que ajuden a limitar-se: l'*ètica dels principis* (igualtat, tolerància, solidaritat...) i l'*ètica de les conseqüències*. Quines conseqüències tenen els meus actes. Què passarà si faig tal cosa? A qui danyaré? Les normes autònomes són l'últim grau de consciència moral de la persona.

Quant a l'ètica dels principis, convé recordar que, ni els valors de justícia o d'igualtat, ni els missatges reprovatoris de les conductes sexistes, són massa efectius per a motivar el canvi en els barons, si no és que la injustícia es fa sobre ells. La identitat masculina tradicional, ja ho hem

[3] Amuchástegui, Ana i Yuriria Rodríguez: "La sexualidad: ¿invención histórica?" dins *Educación sexual en la escuela y género en educación*. SEP i DGESPE, México, 2009.

comentat, es construeix a partir de la independència, i no de l'empatia, i la major part dels treballs que es duen a terme amb barons donen prioritat a l'anàlisi de com el sexisme repercuteix negativament en les seues vides i a destacar els avantatges de la igualtat.

En educació sexual, i amb la joventut de hui en dia, seguir les directrius restrictives i proclamar l'abstinència, intentar postergar les relacions coitals o sancionar els desitjos antinormatius no dóna molts bons resultats. Ocultar la sexualitat infantil sota el cobertor, tampoc. Educar en el "no" perquè no facen el que s'espera que faran –i més en una època de sobredimensió de la sexualitat, on se sexualitza des d'un anunci de gelats fins a una pel·lícula d'animació per a criatures–, és reduccionista i ineficaç.

Per tant, més interessant que discutir sobre societats permissives i restrictives partint de la hipòtesi repressiva, és més profitós començar a parlar dels discursos que conformen la sexualitat (l'església, la ciència mèdica, les lleis...) i qüestionar els valors morals que regulen socialment la sexualitat. Diu Foucault que la sexualitat no ha estat reprimida sinó sobrenomenada amb la intenció de convertir-la en un dispositiu de poder que se situa a l'interior mateix dels individus –vigilant els desitjos i les pràctiques– i no en un poder sobirà extern.

Les persones en general, i les dones en particular, hem heretat una història en la qual a dures penes som subjectes de la nostra sexualitat. Ens diuen què és el sexe des de fora i no ens deixen ni ens animen a mirar dins. A la naturalització de la sexualitat, s'ha afegit l'essencialisme del gènere i el de la identitat, de manera que a una persona, per tindre un cos d'home o de dona, ja se li atrubueix un determinat tipus de sexualitat; i per tindre una identitat per exemple homosexual, se li atorguen també unes característiques aparentment derivades de la seua essència natural.

Canviar aquesta situació no és tasca fàcil i ensenyar el nostre alumnat a reflexionar, criticar i construir camins sexuals propis, tampoc. Una bona manera de començar és que nosaltres, formadors i formadores, mirem dins i fem una revisió sobre la pròpia vida sexual, veient la manera com ens construïm com a subjectes. Aquesta mirada ens portarà entre altres coses a situar en el mateix plànol les diverses sexualitats, i no solament aquella que ha convertit el penis en el far del desig i del plaer.

> *"Hi ha una major pluralitat i heterogeneïtat de desitjos personals que d'opcions sexuals acceptades culturalment. La perversitat està a l'abast de tots (començant pels doctrinaris)"* [4]

Acompanyats i acompanyades pels estudiosos o les estudioses que han qüestionat l'essencialisme: l'antropologia social, Freud, Foucault, els feminismes, els moviments lgtb... ens mirarem amb ulls crítics per què la nostra cultura no accepta la sexualitat infantil, la de les persones grans o la de les discapacitades físiques i psíquiques. Desmuntarem com a única funció de la sexualitat l'heterosexualitat reproductiva i anirem desvetllant la multiplicitat d'estratègies de poder que operen a xicoteta i a gran escala perquè els cossos i els plaers es conformen d'una determinada manera.

[4] J.A. Nieto: *Transexualidad, transgenerismo y cultura*. Talasa, Madrid, 1998.

Beatriz Preciado (2008), seguint Foucault, fa una anàlisi de l'evolució de la sexualitat a Occident, estudia els discursos legitimadors del control social de la diversitat humana, especialment la sexual, i diferencia tres etapes: sobiranista, disciplinària i farmacopornogràfica.

Etapes de la sexualitat

a. Etapa sobiranista

En aquesta etapa, de la mà de la moral cristiana i fins al segle XVIII, ens trobem amb el rebuig del cos com a font de plaer i amb la legitimació de la sexualitat solament per a la procreació i dins del matrimoni. El sexe és pecat, tot i que la vara de mesurar és distinta per a hòmens i per a dones: a ells se'ls atribueix per naturalesa una energia sexual difícil de controlar, i per això es diu que "necessiten" satisfer-se amb altres dones, que seran les "dolentes". En canvi, l'ideal per a elles és Maria, mare sense haver gaudit del plaer sexual. Es tracta d'un model únic de sexualitat on l'home és el cànon i la dona un simple receptacle reproductiu.

Aquesta estigmatització del plaer està íntimament relacionada amb la ideologia pronatalista. L'antropòloga Dolores Juliano (2006) ens recorda que les estratègies de contracepció son consubstancials a la humanitat. Conquistar territoris, si hi havia excés poblacional, o controlar la població per a no esgotar els recursos eren el mode de sobreviure de les societats "primitives", especialment les caçadores recol·lectores. Amb el desenvolupament tecnològic i el de l'agricultura, apareix la **ideologia pronatalista** en la qual els naixements són idealitzats perquè la població era mà d'obra i suposava millors possibilitats de supervivència en un mateix territori.

Però no solament ha estat sobrevalorada la natalitat, sinó que ha estat desvaloritzat el nostre cos com a espai de realització personal i com a font de plaer. L'abstinència, la continència o la mortificació del cos eren valors a l'Edat Mitjana. L'església considerava millor la violació que la masturbació o l'homosexualitat perquè la primera, tot i que era considerada una mala pràctica, almenys tenia una bona finalitat.

La sexualitat es converteix així en pecat, encara que amb la doble moralitat que hem comentat abans per a barons i per a dones. També els barons rebutjaven la sexualitat com a pecaminosa, però com a sector dominant, les dones eren les culpables i ells les víctimes. Així, les dones eren categoritzades com a dolentes (putes) o bones, depenent de si la seua sexualitat era reproductiva (dins del marc del matrimoni) o buscava el plaer o els diners.

El problema amb què ens trobem a l'actualitat és que aquest bagatge ideològic, –que els estaments conservadors s'entesten a mantenir–, està creant greus problemes, especialment a les dones, perquè se'ls reconega com a legítim el control de las seua natalitat i del seu cos. L'oposició a la dispensació de la postcoital o a la despenalització de l'avortament són clars exemples de la rèmora **sexofòbica** i pronatalista, ideologia que dista molt de ser universal, tot i que s'ha donat en les grans religions monoteistes.

La relació amb el propi cos i amb la sexualitat s'aprèn culturalment. I totes les cultures racionalitzen com a normal i natural la seua pròpia concepció, de manera que l'arbitrarietat cultural es presenta com la forma natural de ser. El problema a l'actualitat és combinar concepcions tan allunyades com la consideració de l'avortament com a assassinat o com a estratègia legítima de control de natalitat. O la percepció de la sexualitat com a pecat (controlada

per la religió), com a malaltia (controlada per l'estat a través de l'estament mèdic), com a identitat individual (on la persona és agent de la seua pròpia sexualitat) o com a dret (a partir del reconeixement que els drets sexuals són drets humans).

Tant de bo la frase atribuïda al sexòleg Havelock Ellis no siga certa i el reconeixement dels drets de les persones estiga per damunt dels pecats i de les malalties:

> *"...l'esforç fet per déu o per la naturalesa durant milions d'anys de lluita penosa per a alliberar l'espècie humana de la reproducció, característica dels animals inferiors, ha estat totalment malgastat"*

b. Etapa disciplinària

L'etapa disciplinària comença amb l'ascens de la burgesia i el relleu de l'església que prenen les ciències socials. El poder actua de manera més subtil, amagat darrere d'arguments científics, i s'expressa calculant la vida en termes de població i de salut, no solament de manera punitiva. Els pecats són ara convertits en malalties i el discurs mèdic substitueix el religiós judeocristià en la gestió social dels plaers i del cos. Si abans passàvem pel confessionari o per la missa, ara passem pel divan o per la consulta mèdica.

La medicina, la pedagogia, la demografia… s'alien per a controlar la sexualitat de les persones per qüestions de salut i d'higiene pública o per a regular la població. Si a l'anterior etapa a un xiquet o xiqueta que es masturbava se li deia que es cremaria a l'infern, ara se li diu que es quedarà cec, que no creixerà o que es posarà malalt.

És també en aquesta etapa, tal com explica Laqueur, que apareix la idea dels dos sexes, ja que fins aleshores es pensava que n'hi havia només un, el baró, i la seua versió imperfecta, la dona.

c. Etapa farmacopornogràfica

A l'etapa farmacopornogràfica, en la qual ens trobem ara, els avanços en cirurgia estètica, els descobriments químics i l'enorme poder de la indústria farmacèutica, han convertit la sexualitat en un mercat amb un grandíssim potencial. A través de les viagres per a ús terapèutic o recreatiu –després d'una nit de festa i per a "no fallar"–, els pegats de testosterona per a augmentar la libido de les dones o les clíniques estètiques que fabriquen pits, allarguen penis i rejoveneixen vulves, la salut es barreja amb l'estètica i el *distress* o malestar que produeix la inadequació a les expectatives o als patrons considerats normals, justifiquen que la varietat de cossos i de desitjos, i els canvis normals en la vivència de la sexualitat, esdevinguen patologies i malalties curables gràcies als laboratoris farmacèutics i als seus productes.

Els cossos sempre han tingut la seua història i uns significats que han estat establerts des de fora. Però ara signifiquen amb més intensitat que mai. La sociòloga Soley-Beltran (2004) explica que la nostra identitat ha passat d'estar bassada en la família o en el grup professional a què pertanyíem, a l'aparença del cos; per això ens sentim responsables de cercar la nostra identitat i d'expressar-la mitjançant l'aspecte. El cos s'ha convertit en un producte social sobre el qual cal fer un treball i les noves tecnologies (productes d'estètica, gimnasos, dietes, viagres, operacions d'estètica...), juntament amb els discursos mèdic, publicitari, etc. han esdevingut narratives dominants que regulen, vigilen i exigeixen una enorme inversió de temps i de diners per a fer-nos normatius i

adequats als estàndards. Com diu Reverter (2001), "hem convertit el cos en un parc temàtic fet de somnis aliens i estandaritzats, en carn retallada i amassada al gust d'un paradigma."

Per a Beatriz Preciado (2002) la sexualitat no és natural, sinó una tecnologia al servei del sistema sexe-gènere, segons el qual atribuïm un sexe (masculí o femení) al nadó, en funció d'una part de la seua anatomia, i eduquem en unes creences, valors, normes, pràctiques... diferents segons es tracte d'hòmens o de dones. Aquesta tecnologia social i heteronormativa produeix cossos-home i cossos-dona i qualifica d'errors els intersexuals, els/les homosexuals, la ploma, les dones sexuals, etc. A més, redueix la superfície eròtica als òrgans sexuals reproductius i privilegia el penis com a "únic centre mecànic de producció de l'impuls sexual". La medicalització i el tractament de criatures intersexuals, la gestió quirúrgica de la transsexualitat, la reconstrucció i l'augment de la masculinitat i de la feminitat normatives, el sexe (els òrgans sexuals, les pràctiques sexuals, els codis de la masculinitat i la feminitat, les identitats sexuals normals i desviades...) formen part dels càlculs del poder i són controlats per dispositius sexopolítics com la institució mèdica, les empreses farmacèutiques, el porno o la família. L'autora (2003) afirma que el sistema sexe-gènere és un sistema d'escriptura i el cos és el text sobre el qual s'escriu.

> *"L'(hetero)sexualitat, lluny de sorgir espontàniament de cada cos acabat de nàixer, ha de re-inscriure's o re-instituir-se a través d'operacions constants de repetició i de re-citació dels codis (masculí i femení) socialment investits com a naturals".*[5]

Per a Occident, la sexualitat sempre ha estat un tema fonamental. Però en els darrers cent anys encara més. Com explica Foucault, en altres civilitzacions orientals s'ha cultivat l'*ars erótica*; en canvi ací hem cultivat la *scientia sexualis*. El concepte de sexualitat sana, s'ha convertit al llarg del segle XX en una forma de control social (Lejárraga).

En la primera meitat del segle, primava encara la ideologia pronatalista. En el DSM-1 de 1952 (*Diagnostic and Stadistical Manual of Mental Disorders* de la Societat Americana de Psiquiatria) es consideraven malalties el donjuanisme i la nimfomania, és a dir, es condemnaven les relacions eròtiques que no buscaven la reproducció o les que es vivien fora del matrimoni. Als anys 60, les relacions sexuals començaren a ser vistes com una manera d'expressar i reforçar la intimitat en una relació estable i es consolidà la idea que les relacions sense compromís eren negatives.

Una dècada més tard, i amb la revolució sexual dels anys 70, la repressió sexual es considerava una conseqüència de la falta de llibertat i de la repressió social. El propòsit de la sexualitat era en teoria el gaudi de les persones, tot i que en la pràctica se supeditava sovint al propòsit revolucionari. La patologització apareixia quan no es donava una resposta "adequada" o no s'arribava al nivell esperat. Les malalties que prengueren protagonisme en aquella dècada varen ser l'anorgàsmia, el desig sexual inhibit i la insuficiència erèctil.

Amb la pandèmia de la sida, començà de nou a preocupar l'excés de relacions, va sorgir el concepte d'addicció sexual i es tornà a recomanar la relació de parella estable. Sectors religiosos

[5] Preciado: "**Multitudes queer. Notas para una política de los anormales**". Revista *Multitudes*. Nº 12. París, 2003. http://www.hartza.com/anormales.htm

conservadors començaren a desfilar pels carrers atacant de nou la sexualitat no reproductiva i l'homosexualitat. Des d'aleshores, no han deixat de fer-ho, amb el recolzament de sectors polítics també conservadors.

Fa quasi quaranta anys que l'**homosexualitat** no es considera una malaltia: va ser eliminada del DSM l'any 1974; però encara les resistències a veure-la una opció "natural" i saludable es fan sentir. Per exemple, a Portugal s'acaba d'aprovar el matrimoni homosexual però sense permetre l'adopció. A l'aula, sol haver-hi un tant per cent elevat d'adolescents que creuen que l'homosexualitat és respectable sempre que no es tinguen criatures, perquè aquestes patiran les crítiques dels iguals (en la versió *light* d'homofòbia) o seran pressionades pels seus progenitors per a ser també homosexuals (en la versió *heavy*). Una altra variant dura és que es pot ser homosexual sempre que no es mostre públicament (*No vull que el meu fill veja en el parc a dos xics besant-se!*)

Quan parlem del tema a classe, i defensem la lliure elecció de qualsevol persona a tindre descendència o a adoptar si ho desitja, independentment de la seua orientació sexual, solem argumentar que no hi cap diferència ni en l'exercici de la paternitat/maternitat ni en l'orientació sexuals dels fills o de les filles de les persones homosexuals: aquestes són tan lliures de triar la seua orientació sexual com la prole de les heterosexuals. En una classe de 4t d'ESO on discutírem del tema, els preguntava si prohibirien les persones de color que tingueren descendència, ja que encara hi ha racisme i segurament seran més discriminades que les persones blanques.

Tornant a la qüestió de les diferències. És veritat que l'orientació dels pares i de les mares no influeix en les criatures?

Stacey i Biblarz (2003) examinaren vint-i-un estudis psicològics publicats entre 1981 i 1998 sobre la influència de l'orientació dels progenitors en la seua prole i van veure diferències en els rols de gènere i en la sexualitat.

Pel que fa a les preferències i comportaments de gènere de la prole, les xiques filles de lesbianes es desmarcaven dels tradicionals rols i comportaments de gènere esperats en la vestimenta, en els jocs, físicament, en les activitats escolars, en les aspiracions ocupacionals... Els xics també es comportaven de maneres tradicionalment menys masculines que els criats per mares solteres heterosexuals; per exemple el seu nivell d'agressivitat i exercici de dominació era menor, però en alguns aspectes, com la vestimenta o les aspiracions ocupacionals, mostraven una major conformitat de gènere que les xiques. Per la seua banda, les mares lesbianes estaven menys preocupades que les heterosexuals del fet que la seua prole realitzara activitats i jocs de gènere "apropiats".

Pel que fa a les preferències i el comportament sexual, els fills adults joves de lesbianes havien considerat, en un percentatge superior als fills d'heterosexuals, la possibilitat de tenir relacions sexuals amb persones del mateix sexe, i en alguns casos les havien tingudes. Pel que fa al nombre de parelles sexuals dels fills, des de la pubertat, les filles de lesbianes havien estat més aventureres sexualment; els fills de lesbianes, en canvi, s'havien mostrat menys aventurers. Encara que els joves adults fills de lesbianes eren més oberts cap a tota una varietat de possibilitats sexuals, no eren estadísticament més propensos que els fills d'heterosexuals a identificar-se com a bisexuals, gais o lesbianes. De fet, la majoria es declaraven heterosexuals.

És irrellevant tindre pares o mares homosexuals? Per què no fem la pregunta al contrari? És irrellevant tindre pares o mares heterosexuals?

Per a Stacey i Biblarz l'orientació homosexual no és la que marca la diferència, sinó l'homofòbia i la discriminació. La manca de drets, de respecte o de reconeixement social trasllada a la prole, indirectament, l'estigma social.

De manera que tenen raó els meus alumnes!

Sembla que sí, que tenen raó; però no tot són desavantatges. La salut psicològica dels fills i de les filles de persones homosexuals és, segons els estudis, "formidable", mostren també una major capacitat per a expressar els sentiments i una major empatia per la diversitat social i no viuen tan constrenyits pels manaments de gènere. Els progenitors lesbigais són també més sensibles al desenvolupament sexual dels fills i de les filles i en general parlen més obertament del tema. Aquestos creixen més informats sobre els seus desitjos i pràctiques sexuals i tenen una relació més còmoda amb la sexualitat.

Contaré una anècdota. Un amic homosexual ha format una família amb la seua amiga lesbiana. No són parella però varen decidir tindre dos fills biològics. Viuen al mateix barri, en cases separades, i s'organitzen per a tindre cura de les criatures. Un dia, el nen gran, que té 6 anys, va preguntar a son pare com era que els avis només tenien una casa i no dues, com el pare i la mare. *Són pobrets els iaios, que no es poden comprar dues cases?*

De l'estudi i de l'anècdota podem destacar que, malgrat l'estigma, les famílies homosexuals despleguen una sèrie de recursos compensatoris que poden també ser molt útils per a qualsevol tipus de família, i contribuir al canvi social. Uns rols de gènere menys estrictes, una sexualitat menys estereotipada, major empatia i habilitats emocionals són un bon punt de partida per a anar construint una ètica que privilegie el respecte, la diversitat i la responsabilitat.

3. Canvis socials

El model sexual hegemònic en la nostra cultura, ja ho vérem en el bloc 1, és sexista, heterosexual, coital... Però la societat està canviant i noves formes de convivència generen problemes i desencontres que requereixen solucions creatives i lliures. Les societats restrictives han inclòs la transgressió, la doble moral i l'incompliment de la norma per a uns quants. Qüestionar-la, en canvi, implica també el desig de modificar-la. La norma sexual parteix d'un model de masculinitat i de feminitat marcat per la diferencia, la complementarietat i la jerarquia. Amb les dones s'associa la passivitat, la docilitat, la timidesa, la col·laboració, els aconseguiments del grup familiar, la sexualitat orientada a la procreació, l'ancorament afectiu, la maternitat com a realització, el lliurament... Amb els hòmens, l'agressivitat, la competitivitat, els aconseguiments individuals, l'egoisme, la sexualitat activa orientada a la satisfacció, la manca d'ancorament afectiu, la paternitat accessòria amb escàs compromís, la continuïtat de llinatge... Es tracta de models jeràrquics perquè quan les dones es comporten de manera agressiva o egoista, es considera que són una degeneració del model; però quan els homes són generosos o curosos, s'atribueix al seu mèrit o al seu esforç. D'una dona activa es dirà que és nerviosa; d'un home, que és inquiet. D'una dona temperamental, es dirà que és histèrica; d'un home, que és apassionat (Varela, 2005)

Juliano llança una pregunta: Podria existir la societat si tots ens comportàrem com a hòmens?

Una manera d'explicar els problemes que genera aquest model desigual i jeràrquic ha estat l'assignació de la responsabilitat, si no tota, almenys d'una part, al rol (*Els hòmens són molt sexuals!*). Així, a major responsabilitat del rol, menor responsabilitat individual (*La naturalesa ens ha fet així i no es pot canviar res*).

Tot i les resistències, el model sexual hegemònic està sent atacat des de molts fronts. Com explica Castells (2003) els canvis són nombrosos. Els avanços reproductius (anticoncepció, avortament, tècniques de reproducció assistida...) estan desvinculant la reproducció de la parella i la sexualitat de la reproducció. El matrimoni heterosexual està en crisi i ja no és viscut com una necessitat natural. Les famílies reconstituïdes (les noves unions després dels divorcis, la convivència amb fills de diferents pares o mares...) són cada vegada més nombroses, mentre el model de família nuclear clàssic amb papà, mamà i criatures disminueix.

Pel que fa a la sexualitat, hi ha una major llibertat i exigència de satisfacció sexual, requisit cada vegada més important en la parella. Al mateix temps, s'està produint una obertura cap a pràctiques sexuals que abans eren considerades perverses o desviades (la penetració anal, el sexe oral, les pràctiques sadomasoquistes...). L'heterosexualitat, i la seua naturalització amb la complementarietat dels sexes, està també sent qüestionada. Els canvis legislatius (La llei integral contra la violència de gènere, de 2004, l'aprovació del matrimoni homosexual, 2005; el divorci exprés, 2005; la Llei d'identitat gènere, 2007) estan restringint el recolzament legal del patriarcat i protegint les minories. Per la seua banda, el feminisme continua denunciant el patriarcat de coerció, mantingut amb la sanció legal discriminatòria, i el de consentiment, on la igualtat legal amaga una desigualtat manifesta que es disfressa d'elecció personal i de rol "consentit" (Puleo, 2006).

a. Canvis en els hòmens

L'immobilisme i la resistència al canvi s'està donant, però, més en un costat que en l'altre. Galende (2001) explica els canvis i les reaccions que viuen els hòmens en la sexualitat. Aquesta era abans domini i saber masculí, però tímidament s'està qüestionant el valor fàl·lic, d'una banda amb l'exigència de satisfacció en la parella heterosexual, sovint condició, com hem dit abans, per a la seua continuïtat, i de l'altra per la creixent autonomia de les dones en la sexualitat i el desconcert que comporta en els barons que es desdibuixe la clàssica divisió entre bones dones i dones dolentes.

Les reaccions que es donen en els barons són diverses. En uns casos, els hòmens gaudeixen dels beneficis que ha suposat l'alliberament sexual de les dones, però es resisteixen a abandonar els privilegis de pertànyer al sexe amb tots els drets: es comporten de manera egoista i el plaer és seu. En altres, la contínua pressió perquè es comporten com a "hòmens de debò", els empenta a estar sempre preparats per al sexe, a portar la iniciativa i a continuar responsabilitzant-se d'ensenyar les seues parelles i de portar-les a l'orgasme. Aquesta manera atlètica de viure la sexualitat (Calvo, 2008) busca més la proesa sexual que el joc o l'experimentació, i no deixa de ser una manera de viure la relació com una afirmació de la masculinitat a través d'una erecció que ha de fer vore estels de colorins a la parella. Sexualitat i poder s'alien de nou i no deixen lloc al diàleg ni a la responsabilitat compartida.

b. Canvis en les dones

Per la seua banda, les dones són per a Giddens (1995) les revolucionàries emocionals de la modernitat. Però aquesta revolució no està exempta de costos. Per a aconseguir el seu desenvolupament personal, les dones han de fer una *sobrevida*: ha de ser ***sobremodernes*** i ***sincrètiques***.

> *"L'estereotip de gènere de finals del segle XX i principis del XXI és el de la dona sincrètica i sobremoderna, a la vegada tradicional i moderna que s'ocupa de tot, treballa, estudia, té parella, família, és mare, i tot ho fa bé. No se sent escindida. [...] Està d'acord amb el 2n lloc, participa i és sexualment emancipada però, moderada i fidel, és una bona amant, cuida la seua salut i fins i tot el medi ambient, i practica alguna disciplina corporal i espiritual, porta la casa a les mil meravelles, acompleix amb la seua ciutadania i és una excel·lent amfitriona. Té una parella magnífica que fins i tot l'ajuda i fills i filles perfectes. Va parir sense dolor, és multiorgàsmica, exitosa i feliç. La seua autoestima llueix."*[6]

El patriarcat ha educat les dones per a estar al servei de les necessitats alienes, les quals, de tant acomodar-s'hi, acaben sent les pròpies. Amb aquest exercici constant, les expectatives de les altres persones són manaments poderosos, i és perd la capacitat de saber quins són els propis. La *moral sacrificial* explica per a Lagarde que la vida de les dones estiga centrada a respondre al que s'espera d'elles i no a descobrir què senten, què pensen, quines són les seues necessitats afectives o les seues potencialitats. Els barons són subjectes que desitgen; les dones són els satèl·lits del desig alié.

La societat sobrevalora l'acompliment dels deures de gènere i fins i tot els converteix en virtut, mecanisme que constitueix una sofisticada forma d'expropiar-los l'autoestima. El sacrifici és una virtut de gènere i ser egoista, un tabú. En les dones, disposar d'espais propis no destinats als altres és una transgressió i sovint provoca culpa. La parella tradicional, que Lagarde anomena *parella de la il·lusió*, converteix la relació en el centre de les seues vides i els espais i els temps propis, en innecessaris. El sistema és tan pervers que estar sense parella pot arribar a fer-los creure que no són vàlides com a persones, i no tindre a ningú que les estime, fer-los sentir que són dolentes. El temor a la pèrdua va acompanyat de la culpa per no acomplir el que haurien de ser. L'autoestima que el patriarcat destina a les dones és una *autoestima de pertinença* en relació, i depén del aconseguiments familiars. Per contra, el canvi de paradigma del Ser-per-als-altres a Ser-per-a-mi, permetria el desenvolupament de l'*autoestima directa*, no mediada per l'altre sinó recurs i capital propi (Lagarde, 2000).

Aquestos canvis, i els seus costos, passen perquè les relacions íntimes hagen de ser construïdes i negociades permanentment, amb les angoixes que genera "ser més lliure" per a actuar, però haver de construir el propi model sense models, i amb la dificultat afegida de ser un camí de dues velocitats, ràpida en les dones, i més lenta en els barons.

En ocasions, en lloc de qüestionar-se la norma, el que es dóna és la confluència del model femení cap al masculí –també en la vivència de la sexualitat– mantenint el sincretisme. No és estrany sentir a dones parlant d'haver-se *follat a un tio*; veure adolescents presumint a classe de mantenir

---

[6] Lagarde, Marcela: *Claves feministas para la autoestima de las mujeres*. Ed. Horas y horas, Madrid, 2000.

relacions coitals amb les seues parelles però criticant altres xiques per *guarres* o considerant la masturbació una *porcada*, ni veure a protagonistes de sèries de moda (per exemple *Sexe a Nova York*) amb una vida sexual molt activa i encadenant parelles amb l'objectiu de trobar l'home de la seua vida per a formar una parella estable i casar-se.

El feminisme ha explicat amb claredat d'on venim i nombrosos estudis, i la nostra observació a l'aula, ens està fent veure on ens trobem i el que queda per fer. És una realitat que les xiques, des de ben menudes, manifesten una major sensibilitat amb el sexisme que els seus companys barons, encara que han compartit currículum i context mediàtic. També ho és que les dones han superat l'ancestral retard en l'estudi i en la formació –tot i que el sostre de vidre continua– i que el fracàs escolar té nom de baró. Però els avanços són més lents en la relació de parella.

En un estudi realitzat amb 450 adolescents de Madrid que tenien entre 15 i 19 anys (Meras, 2003), una quarta part d'elles esperaven que la parella, a més de felicitat i seguretat, les protegira. El total de les xiques buscaven el recolzament en les seues idees i projectes, ser escoltades encara que no hi estigueren d'acord, ser tingudes en compte i respectades, ser enteses encara que es tinguera un altre punt de vista, que es confiara en elles i que les estimaren. Els joves barons de l'estudi esperaven també una parella que els estimara, però volien que estiguera d'acord amb les seues idees, que tinguera els seus costums, que els comprenguera, que es poguera confiar en ella i que responguera com ells creuen que ho ha de fer una xica "normal" o una parella. Entre els criteris de "normalitat", podem destacar que el 32,1% dels xics i el 14,4% de les xiques de l'estudi consideraven normal que un xic obligara la seua parella a mantindre relacions sexuals en alguna ocasió.

Què sustenta aquesta "normalitat"? Tal vegada les revistes per a joves ens donen alguna pista.

4. Subproductes culturals.

Les revistes per a joves

Les revistes per a xiques, farcides de recomanacions i de consells sexuals, combinen la desimboltura sexual, i l'aparent canvi de comportaments, amb la reproducció dels estereotips més tradicionals. Practiquen i eduquen en el sincretisme, però només en la sexualitat. La resta d'avanços de les dones: independència econòmica, guanys professionals, autoestima pròpia... no es tenen en compte.

Tanmateix, ja sabem que l'alliberament sexual no és sinònim d'alliberament de les dones. Per això, molta de l'educació que aquestos subproductes culturals transmeten, disfressada de modernitat, no fa més que potenciar el rol de dona bella i complaent.

Resulta curiós el contrast entre la falta d'educació sexual formal i l'abundant bibliografia de revistes per a adolescents: Y*ou, Glamour, Ragazza, SuperPop, Nuevo Vale, Bravo, Loka…* Els contingus són els mateixos que tenia la *Superpop* quan jo me la comprava d'adolescent, als anys 80: l'estètica, la moda, els famosos i les famoses de la televisió i de la música, l'amor, l'horòscop, els consultoris… I la novetat de l'actualitat: la sexualitat.

L'Asociación de Mujeres Jóvenes de Asturias ha realitzat un exhaustiu estudi en "Mujeres de portada" (2006) de les revistes per a xiques. Per als barons adolescents no hi ha publicacions

d'aquesta mena; les seues revistes parlen de motor o de videojocs. El missatge és clar: elles necessiten formar-se i els xics ho saben per naturalesa o simplement no necessiten formació. Les dones són les encarregades de manejar-se ens els assumptes de l'amor i de la sexualitat, perquè aconseguir xics és el seu objectiu primordial, fins i tot per damunt dels interessos acadèmics i professionals. L'amor és una de les poques vies que es presenta per a aconseguir la felicitat. L'adolescent triomfadora és la que atrau els xics, babaus a qui s'ha de seduir utilitzant les *armes de dona*.

Tot i el mèrit de parlar de manera directa i desenfadada de la sexualitat, els models, ja ho hem dit, són sexistes. Si a les iaies se'ls exigia acomplir les seues responsabilitats com a mare-esposa i les mares havien de compatibilitzar les tasques de mare-esposa sense ser puritanes, a les joves se'ls exigeix audàcia sexual. Les xiques han de ser actives però parant atenció de no molestar els xics.

La fantasia romàntica és fonamental per a sostenir la diferència i la dependència: existeix una persona que arribarà i les farà felices. La missió vital de les xiques és agradar els xics i la bellesa és el mitjà per a aconseguir el que realment importa: l'èxit en l'amor. Els apartats de testimonis estan plens d'històries on l'amor tot ho salva. Els aconseguiments acadèmics, els interessos professionals o al marge dels xics no hi caben perquè l'objectiu és tindre parella i un cos perfecte. Tanmateix, les parelles proposades no solen ser igualitàries, recíproques, enriquidores ni sinceres. El model de xica d'aquestes revistes sol bascular entre la dolça, sensual, romàntica, complaent i enamorada (la princesa) i l'atrevida, més sexual que sensual i castigadora (la bruixa). Les dues es defineixen en relació amb els xics.

El model de sexualitat que mostren és genital, coital i heterosexual i amb escassos missatges preventius. Se li dóna molta importància a l'orgasme a l'uníson, al punt G, als orgasmes múltiples i a la primera vegada. La principal preocupació d'elles és el gaudi d'ells ("Puntos débiles: lo que más les duele", a *Loka*. "Sexo, enciende sus 9 puntos mágicos de placer" a *Nuevo Vale*). I es dóna per fet que ells són molt més sexuals que elles, tot i que guarden al seu interior una sensibilitat que les xiques, amb els consells de les revistes, sabran descobrir.

Els oblits són flagrants: no parlen dels drets de les dones, de la discriminació sexual, laboral... de temes socials o polítics que contribuesquen a desenvolupar la capacitat intel·lectual de les xiques i promoguen la seua implicació en els canvis socials, no parlen de dones professionals, solament cantants o actrius... Tampoc no hi ha discursos que potencien l'autoacceptació física i l'autoestima de les joves, ni es motiva per a l'esport... I la violència de gènere és tractada amb frivolitat, naturalitzant la gelosia i el control ("Me sentiria más cómodo si no te pusieras esa minifalda..." ¿prefieres ir con tus amigos antes que conmigo?, No me gusta que les sonrías a otros hombres", *Glamour,* 2004).

No hi ha revistes sobre relacions o sexualitat per a hòmens adolescents. Si agafem per exemple *FHM,* pensada per a barons majors de vint anys, veiem que el model de dona, d'home i de sexualitat és completament diferent. Les dones són exuberants i mantenen l'estètica típica de la pornografia: pits grans i amb uns quants quilets més que les de les revistes per a xiques. La major part dels reportatges i de les seccions on apareixen dones estan relacionades amb el món del sexe i el tractament d'aquest és clarament explícit, també des de la mirada del baró. Per la seua banda, els hòmens que hi apareixen són molt sexuals, forts físicament i potents, sovint actors i productors de la indústria pornogràfica. En la secció del consultori sexual, Virginie respon la consulta:

Querida Virginie:

¿Tú crees que es mucho pedir que mi novia deje que me corra en su boca?

Hombre, mucho pedir sería echarla de la cama para que durmiera junto al gato después de hacerlo. Si sois pareja y os gusta disfrutar del sexo, no veo qué mal puede haber en que le preguntes. Eso sí, ten en cuenta que la idea de tragarse algo que sale del cuerpo de otra persona no es algo que enseñaran en clase de Naturales, así que, si te dice que no, tendrás que entenderlo. Muchas chicas dicen que no antes de probar y necesitan confianza para hacer ciertas cosas. No sé cuánto llevaréis juntos, pero hay princesitas que se convierten en zorras cuando sienten que están con el hombre adecuado… o cuando se le aprieta el botón correcto. Eso sí, tened presente que esa práctica es ideal para la transmisión de ETS, sobre todo si hay heridas en la boca de ella (y escupir el semen no es un medio de prevención). Así que cuidadín cuidadín. Que no hace falta ser como Michelle Morga, que tiene el récord mundial por tragarse 0,96 litros. ¡Qué golosa!

FHM, juny de 2008

Poden els productes per a adolescents i joves dir barbaritats tan grans i que no passe res? No és l'amor cosa de tots? No ha de ser el plaer compartit?

L'amor és l'opi de les dones, diu Subirats. Les xiques són víctimes de l'amor romàntic i de les expectatives que aquest desplega. Tots i totes necessiten bona informació i bona formació que els permeta imaginar noves formes de relació, al marge dels rols socials biologitzats. Aquesta tasca exigeix un treball personal important, implica negociar i mediar amb els altres, però genera també desconcert i inseguretats. I fa molta por; però és l'única manera d'anar cap a models de relació igualitaris o de tindre vides pròpies. Un alumne deixava aquest comentari al meu blog karici.es:

"Este mundo está lleno de gente con miedo a encontrarse, con miedo a sentir lo que todos sienten, pero todos disimulan, fingen que ellos no..."[7]

La **masturbació femenina,** el tema que encapçalava aquest escrit, és una pràctica que a les dones els fa encara molta por. En els quinze anys que porte donant classes de sexualitat, només una xica va dir a classe que es masturbava. En general, una part de les xiques parlen per a deixar clar que no ho fan; altres defensen la masturbació perquè els han dit que és bo, encara que elles no ho practiquen, ja que *si et poses els dits i vas fent ample el forat, després t'entrarà millor i no et farà mal fer-ho.* Per últim, algunes de les que tenen xicot al·leguen que elles tenen qui els ho faça i que s'enfadarien molt si s'assabentaren que els seus xicots es masturben, ja que per a aquestos menesters ja estan elles. Mentrestant, els barons, les acusen de mentideres per dir que no es masturben i no s'amaguen a presumir que ells ho fan o, en el seu defecte, que tenen qui els ho faça o que ja *follen.*

Per què no poden les xiques dir que es masturben i en canvi trobem articles en les revistes que les animen a ser audaces sexualment?

SEXO ESPRESS

Practicar el sexo rápido o "aquí te pillo, aquí te mato" resulta excitante, pero, ¿te has parado a pensar en las ventajas e inconvenientes del ya llamado "quickie". Toma nota.

[7] http://karicies.blogspot.com.es/2009/06/com-ho-puc-saber.html

VENTAJAS

- *AUMENTA TU AUTOESTIMA: No hay nada como sentirse descaradamente irresistible por un chico que no conoces de nada. Te sientes segura, imparable, la reina del universo…*
- *ES MÁS EXCITANTE: porque… ¡tienes mucho por descubrir y muy poco tiempo para hacerlo! Y claro, el empeño de ambos por dar lo mejor de cada uno ¡se multiplica por cuatro!*
- *TE SIENTES MÁS LIBRE: Es la ocasión perfecta para dar rienda suelta a tus fantasías más íntimas y hacer aquello que con alguien que te conoce bien no harías. Total, quizás no le vuelvas a ver. Así que… ¡a por todas!*
- *TE EVITA SORPRESAS: Vamos, que si lo que parece un todoterreno sexual, en realidad se comporta como un Seat Panda, no lo descubres cuando ya es demasiado tarde…*
- *CONOCES MUNDO: Es lo que tiene el sexo rápido… Que te permite practicarlo con cualquiera y en cualquier lugar sin necesidad de más florituras. ¡Y chicos hay muchos!*

INCONVENIENTES

- *NO HAY MARCHA ATRÁS: En diez minutos habrás pasado del saludo al sexo, y luego, si te he visto no me acuerdo. Ten claro lo que va a pasar si luego no te quieres arrepentir.*
- *ES UN POCO FRÍO: Está completamente contraindicado en aquellas chicas deseosas de romanticismo; tan rápido empieza, tan rápido acaba. Si buscar mimos, olvídate del sexo rápido, no hay tiempo para arrumacos.*
- *PUEDES PASARLO MAL…: Quizás te resulte la experiencia más excitante de toda tu vida y quieras volverle a ver, lo cual es poco probable… Mejor ¡disfruta y no te pilles!*
- *…O QUE RESULTE UN FRACASO: Como sólo disponéis de unos minutos, corres el riesgo de que él se centre sólo en su persona y no se preocupe de que tú también disfrutes. ¡Uff!*
- *ÉS INCÓMODO: Las prisas, a veces no entienden de comodidades. Un baño, un coche, unas escaleras… Más que un encuentro sexual, puede parecerse a un show circense.*

Silvia Murias **.** *Ragazza* (núm. 176, juny 04)

Les pel·lícules per a xiquets i xiquetes

Per què hi ha tanta dificultat per a admetre la sexualitat de les criatures i en canvi trobem pel·lícules per a infants altament sexualitzades?

Per exemple, *Planet 51* (Blanco, Abad i Martínez, 2009) és una pel·lícula d'animació espanyola que conta la història d'uns extraterrestes que viuen tranquil·lament al seu planeta fins que arriba el que per a ells és un alienígena amenaçant: l'home. El capità Chuck és un astronauta nord-americà que pensa que aplega a un planeta deshabitat i es troba sent perseguit per l'exèrcit. L'ajudaran a recuperar la seua nau i a tornar a la Terra sa i estalvi, Lem, que treballa a l'observatori de la ciutat i està enamorat de la veïna Neera; Skiff, un apassionat de les pel·lícules alinígenes; Eckle, el germà de Neera, i el robot Rover.

La pel·lícula comença amb els protagonistes veient una pel·lícula d'alienígenes invasors; concretament amb una escena amorosa dins un cotxe entre una parella heterosexual de joves. Ella, abans de fer-li un bes, li deixa clar que és la primera vegada i que no és una qualsevol i ell li diu que tampoc estaria amb una xica d'aquestes. A punt del petó, apareix la nau invasora i els joves han d'eixir corrent mentre ella crida que ja es pensava que rebria un càstig per fer coses inapropiades.

Abans de fer-se amic de l'astronauta, Skiff aconsella a Lem posar-se un tap de suro al cul per a defensar-se dels alienígenes. I més tard, quan casualment descobreix Lem i Chuk ballant molt junts, trau de seguida el tap per a donar-li'l a l'amic i que es puga defensar. En realitat, Chuck abraçava a Lem perquè intentava ensenyar-li com seduir Neera: de manera agressiva, sense preguntar, donant per fet que ella cauria als seus peus només que l'agafara entre els braços.

Pel que fa al protagonisme femení en la pel·lícula, aquest és nul: la mare de Lem, una dona que passeja un gos i Neera, la xica del protagonista. Aquesta, que també està enamorada d'ell, espera que prenga la iniciativa però se'n va amb un altre baró pacifista quan pensa que Lem està en contra de l'alienígena. En realitat, Lem aparença ajudar els militars per a protegir l'amic. Quan Neera descobreix que Lem és bo, torna al seu costat.

I per si no hi havia prou homofòbia i sexisme, la pel·lícula acaba amb Chuck donant una abraçada de comiat a Lem quan se'n torna a la Terra i justificant-la amb l'explicació que aquell és un gest molt masculí al seu planeta.

En la tercera part de *Ice Age* (Saldanha & Thurmeier, USA, 2009) trobem també unes quantes perles educatives. Sid, el peresós, es fica en un bon embolic quan roba uns ous de dinosauri perquè vol formar una família. La mare dels petits el rapta, enfadada, i la seua colla d'amics ha de baixar a buscar-lo a un misteriós món subterrani on s'enfrontaran a terribles dinosaures i a una boja flora i fauna.

Durant tota la pel·lícula, i sense pronunciar ni un sol mot, l'esquirol Scrat i una esquirola protagonitzen un ball de seducció i de lluita on ella utilitza les seues armes de dona (plorar, moure's seductora...) per a enganyar-lo. Finalment s'enamoren, però la seua relació continua combinant l'amor amb la brega.

Una flor carnívora atrapa el tigre Diego i el mamut Manny i el primer deixa clar que és un contacte no sexual. Diego crida "gallines" a uns animalets que no s'atreveixen a enfrontar-se al terrible dinosauri albí Rudy. També Diego es pregunta si passar tant de temps amb els seus amics no l'estarà tornant massa bla.

Quan naix la filla, Manny plora però ho dissimula. Ell i Diego són amics, i el tigre està passant per un mal moment; però és la dona, Ellie, qui el convenç perquè intente ajudar-lo. Manny comenta que els hòmens s'ajuden entre ells amb un colp a l'esquena, i que no cal fer res més.

Sid, el peresós, disgustat perquè la mare dinosàuria està enfadada amb ell i no és gens amable, li diu que no li estranya que estiga soltera si és així com soluciona els seus conflictes.

És normal aquesta educació sexual sexista en productes per a infants? D'una banda es considera que les criatures són éssers asexuals; però de l'altra hi ha una pressió constant perquè no se n'isquen del model tradicional. I amb la més absoluta impunitat.

D'ambdues pel·lícules he fet una recerca exhaustiva a la web buscant crítiques o opinions tan alarmades com jo, però no n'he trobat cap. Al contrari: de *Planet 51* es destaca que és una pel·lícula pacifista que intenta llevar la por al que és diferent. I de *Ice age* es diu que és una pel·lícula que defensa l'amistat. Segurament és cert i ambdós missatges són fantàstics; però pel

camí: és necessari ser homòfob i sexista? S'ha de reforçar la masculinitat tradicional? El cinquanta per cert de la població pot continuar fent el paper d'un simple gerro de flors?

Les paraules del sexòleg Helmut Kentler són ben oportunes:

> *"Afirmar la sexualitat infantil significa donar-li un valor i integrar-la en la totalitat de la cultura, perquè solament així serà possible que els xiquets puguen cultivar les seues necessitats i les seues formes de satisfacció sexual, i solament en aquestes condicions es podrà reconstruir vàlidament tot el que ha estat destruït per mitjà de la castedat i del puritanisme: una autèntica cultura sexual."* [8]

Ens recorda que no podem deixar en mans d'instàncies tan poc educatives la formació afectiva i sexual de les criatures. I menys quan encara queda tanta feina per fer: androcentrisme, sexisme, desigualtat...

5. Treballant contra els estereotips en la infantesa

L'androcentrisme o la sobrevaloració de l'experiència masculina fa que moltes xiquetes els imiten i que s'òbriguen a activitats considerades masculines, fins i tot perquè les consideren més divertides; en canvi els xics no ho han fet amb els jocs o les activitats de les xiques perquè allò femení té menys valor.

De vegades, els mateixos progenitors són els que no deixen que els xics transgredesquen l'estereotip –encara que siguen els xiquets els qui demanen cuinetes o nines– per tal de protegir-los de la discriminació, que es creu segura. Com diuen Jaramillo i Hernández, allunyar-los d'aquestes activitats és privar-los de jocs que els permeten mostrar sentiments, coquetejar, tenir cura... i és no ajudar-los a reconèixer el que les xiques els poden aportar.

El sexisme és percebut per les criatures. Els colps (encara que siguen fluixets) per a ells i les pessigolles i les abraçades per a elles. L'altre dia anava un pare pel carrer amb el seu fill, que devia tenir quatre anys. El xiquet va entropessar amb un brancalet que sobresortia, es va fer mal al peu i coixejava. El pare va dir: *¿Te has hecho daño, eh, macho?* i va continuar caminant. Em vaig quedar pensant si hauria respost de la mateixa manera si haguera sigut una xiqueta.

Les criatures veuen també que la iaia és la que neteja i cuina i el iaio el que s'asseu al sofà; que als contes tradicionals i a les pel·lícules elles només són les protagonistes si són guapes, princeses o elegides pel galant de torn. Veuen que hi ha jocs per a xics i jocs per a xiques. Senten que se les protegeix més perquè són "fràgils". Quan proven la seua força o la seua habilitat, han de desistir perquè els diuen que poden caure i fer-se mal. A poc a poc, les actituds sobreprotectores les van privant de saber de què són capaces. Sovint també les vesteixen amb roba poc pràctica per a jugar, de vegades tan clara que si volen anar polidetes pràcticament no s'han de moure. Aprenen aviat que per a presumir s'ha de patir i que el sacrifici és millor que la diversió o el joc que despentina. La coqueteria es considera exclusivament femenina i es limita en els xics. No és apropiat que els barons s'interessen massa per ornar-se, ni pel ball. *Això és de xiques*. L'activitat física, en canvi, no és tampoc estimulada en les xiques perquè en el model de bellesa tradicional, el múscul no és

[8] Pròleg de *¡A ver!* (Fleischhauer-Hard, H. i W. McBride, Lóguez ediciones, Salamanca,1979.)

estètic. Per últim, hi ha l'aprenentatge de la competició. Ells lluiten per a ser els més forts. Elles, per a ser les més guapes.

De nou l'androcentrisme i el sexisme, i una miqueta les diferències anatòmiques, s'encarreguen de donar diferent valor al cos de les xiques i dels xics. És obvi que tindre penis no és ni millor ni pitjor que tindre clítoris, però sovint a les xiques se'ls dóna el negatiu: *els xics tenen penis, les xiques no; els xics pixen dempeus, les xiques no; papa posa la llavor dins de mamà* (ella és passiva: un cabent). Dels penis dels xics i de les seues ereccions, fins i tot des de menudets, es parla molt més que de les vulves de les xiques. Tal com passava amb els més grans, se'ls toquen i en presumeixen. Si de les xiques només parlem del que els falta, i no del que tenen, el més possible és que visquen el seu cos en negatiu, des de la incompletesa: *No tinc penis; No pixe dreta; Sóc xica perquè no sóc xic.*

Frato ho expressa magníficament:

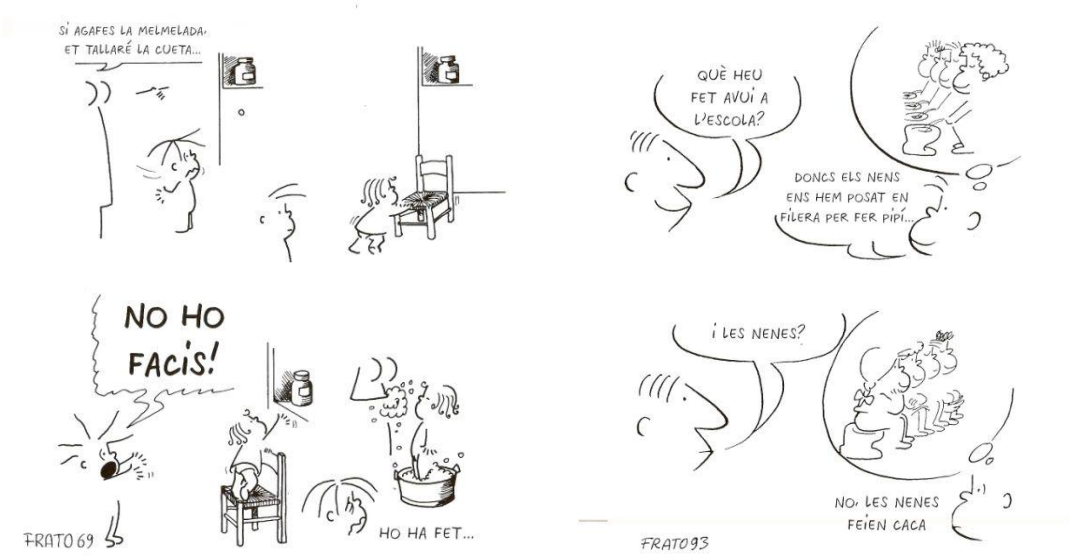

Sol passar també que associem els genitals femenins amb la reproducció i que els parlem d'un úter que hi ha dins la seua panxeta, el qual quan siguen grans albergarà un bebé; i en canvi, la paraula clítoris pot no haver-se sentit mai ni a casa ni a l'escola. En el cas dels xics, de l'aparell reproductor intern (pròstata, conductes deferents...) no se'n parla.

Estem començant a desresponsabilitzar els barons del seu paper en la reproducció? Estem començant, sense saber-ho, a desexualitzar les xiques i a recordar-los el seu "destí" reproductiu?

Convé que recordem que nens i nenes són igualment sexuals i tenen la mateixa capacitat per al plaer. Reyzábal y Sanz (1995) ens fan una repassada a la sexualitat infantil:

S'han detectat ereccions dins de l'**úter** i als pocs minuts del part i lubricació vaginal i erecció del clítoris en xiquetes acabades de nàixer. En el **primer any**, la sexualitat del bebé se centra en els contactes amb els pares o les mares a través de carícies i d'abraçades. L'excitació que experimenten mitjançant múltiples focus de sensació física es tradueix de vegades en respostes sexuals (ereccions i lubricació). També són freqüents les manifestacions de plaer amb el tocament

dels genitals. Kinsey i els seus col·laboradors afirmaven que els xiques i les xiquetes són capaços d'experimentar un orgasme a partir dels cinc mesos, aproximadament, i aquest no es diferencia del de les persones adultes. A partir dels **2 anys**, la curiositat pel seu cos augmenta i coneixen bé el gaudi sensual que els produeix l'estimulació genital. Dels **4-6 anys** es consolida el coneixement de les diferències anatòmiques entre els sexes. Comencen els jocs sexuals sobre el propi cos o amb altres xiquets o xiquetes, seguint les pautes observades en les persones adultes. Han après a jugar segons les regles dels més grans i n'han interioritzat la moral; però en la intimitat tenen una considerable gamma d'activitats realitzades amb consciència del plaer eròtic que impliquem: masturbació, jocs sexuals heterosexuals o homosexuals, activitats amb objectes, etc.

Hernández i Jaramillo proposen algunes recomanacions per a pares i mares que volen parlar amb les criatures de sexualitat.

No cal fer teatre. Si per exemple als pares o a les mares els fa vergonya mostrar-se nus, no s'ha de forçar. És més important la qualitat de la relació que els missatges. **Mostrar-se**, parlar dels propis dubtes, temors i experiències és ensenyar els menuts a acceptar-se tal com són i a acceptar els altres. Mostrar-nos és també explicar-los d'on vénen les nostres dificultats per a parlar de la sexualitat.

No ho sabem tot. Si no coneixem la resposta a una pregunta, es pot buscar en un llibre o preguntar a una altra persona. La solució no està tant en les respostes que se'ls donen sinó en les que troben. Sempre que atenguem la seua curiositat, no importa si no responen. Sovint no pregunten el que realment volen saber i hi ha coses que no pregunten. També cal tindre en compte que quan es respon a una pregunta, aquesta no està contestada per a sempre: sol repetir-se, de vegades perquè els agrada escoltar la resposta, o necessiten sentir-la diverses vegades per a assimilar-la o perquè apareixen nous matisos que els interessen...

Alguns coneixements no sorgeixen de manera espontània i en canvi necessiten saber-los per a relacionar-se bé amb el seu cos i desenvolupar de manera sana la sexualitat. **Avançar**, i no esperar que pregunten és bo. Informar-los i donar-los l'oportunitat de pensar sobre aquestes qüestions és obrir-los la porta perquè la seua mirada siga més àmplia, més sana i més fresca. Informar no és imposar ni sermonejar ni sentar càtedra, és contar allò que no saben i que els ve bé saber.

Cuidar-se és ensenyar a cuidar. És important que no renunciem al nostre propi plaer, a les nostres conviccions i necessitats, especialment les dones. No solament per a no perdre la salut, sinó perquè la relació de la gent menuda amb persones capaces de respectar-se, de tenir cura d'elles és beneficiosa.

Pel que fa a l'escola, les criatures són éssers sexuats i no es poden deixar el sexe en entrar a l'aula. El professorat, la família, els adults amb qui estableixen vincles afectius són referents per al desenvolupament sexual i afectiu i més hui en dia on la falta de germans i germanes i de persones adultes amb pocs o cap fill, fa que el pes de les relacions adultes i dels jocs solitaris siga major. Tanmateix, el temor que se sent des de l'escola perquè les famílies puguen interpretar el treball o l'afecte com a abús o perversió fa que de vegades es treballe més per a defensar-se de les famílies que per a la prevenció. La realitat és que cal protegir els xiquets i les xiquetes de la violència, no de la sexualitat. Per això s'ha d'ensenyar que les relacions afectives i sexuals són molt boniques quan les dues persones estan agust i fan el que volen, no obligats. I cal també aprendre a distingir el que

és sa del que no ho és, a no acceptar la imposició de conductes inadequades i a no reproduir conductes violentes.

Una part fonamental de l'aprenentatge és el propi cos. Cal posar nom a la vulva, al clítoris, al penis, dibuixar-los, fer-los amb plastilina... fins i tot abans que ells i elles mostren interés, perquè és una manera de previndre en les xiques el sentiment d'incompletesa i d'inferioritat i en els xics de superioritat. Cal deixar clar que tindre penis no implica tindre cap privilegi i que xics i xiques tenen les mateixes possibilitats de gaudi i de joc.

Des del punt de vista emocional, moltes xiques estan des de ben menudes molt preocupades per agradar i també són molt curoses, tant que poden arribar a deixar de banda els seus propis interessos. Per contra, els xics veuen legitimada la utilització de la força per a aconseguir el que volen. Aquestos xiquets blaus i aquests xiquetes de color de rosa són els models tradicionals que es perpetuen. Tanmateix, també hi ha xiques com Filomena, una nena molt especial que va existir de veritat. A ella, i a totes i tots el altres, cal ensenyar-los a sentir-se bé, encara que trenquen els models, i cal també que aprenguen a escoltar i a respectar a les altres persones. Filomena ens recorda que totes i tots hem tingut alguna vegada gustos de color lila, o de color verd..., desitjos que amb una miqueta d'empenta haurien pogut trobar el seu lloc sense culpa ni vergonya i haurien pintat de colorins la vida.

FILOMENA

Filo tenía 10 años y le intrigaban muchísimo los niños: cómo se movían, con que juguetes se divertían... Ella se aburría con las muñecas, pero siempre le regalaban alguna. Las tenía colgadas en la pared de su habitación. A su madre le había parecido una buena idea, ya que la niña no las utilizaba para jugar. A Filo la que más le gustaba era la muñeca legionaria; de esas tenía tres: un hermano que estaba haciendo el servicio militar le trajo una y desde entonces, cada vez que otro hermano se iba a la mili, al ver que la única muñeca que le gustaba a Filo era la legionaria, le traía otra. Así llegó a tener cuatro, su pequeña colección. No jugaba con ellas, pero le encantaba observar cómo esas muñecas iban vestidas de chicos, como sus hermanos. Le encantaba la ropa de chico. Filo odiaba las faldas que la obligaban a mantener las piernas cerradas para que no se le viera nada, y además le limitaban la movilidad. ¡No!, ella se sentía libre con pantalones; con ellos podía correr, saltar y despatarrarse a sus anchas. Era feliz jugando a vaqueros y a Tarzán, y lo que no podía soportar era jugar a mamás y papás; de hecho nunca jugó. Filo quería ser un niño porque todo lo que le decían que era propio de niñas no le gustaba, ¡que aburrimiento! Entendía que lo único que la diferenciaba de los niños era la pilila y por eso un día decidió construirse una.

Entró en el baño y se encerró, cogió el rollo de papel higiénico por un extremo y fue enrollándolo hasta hacer un cilindro de un diámetro que le pareció suficiente, se abrió de piernas y se lo colocó entre los labios vaginales. Se subió las bragas y se puso el pantalón. Salió del baño y caminó por la casa experimentando la sensación de llevar algo entre las piernas, ¡le encantó! Filo sabía que no le podía contar aquello a nadie, porque le caería una bronca tremenda y desaparecerían los rollos de papel del baño; sin embargo, a ella no le parecía nada malo lo que hacía.

No os he contado que a Filo, aunque le hubiera gustado ser un chico, le molestaba mucho que la confundieran con uno, que le dijeran guapo, o, ¡que niño más mono!, ¿dónde está tu mama rey?, etc. Constantemente la confundían con un niño porque Filo llevaba el pelo corto y vestía pantalones. Un día se colocó su pilila (bueno, según se le estropeaban se iba haciendo más) y se echó a la calle a jugar con la idea de que no se llamaría Filo, sino José. Ese día solo jugó con niños, a los que se presentaba bajo su nuevo nombre: Hola, soy José ¿puedo jugar con vosotros? Nadie le recriminaba nada e hizo nuevas amistades. Un día se encontró en el parque con un compañero de clase. Éste, todo contento, se acercó a saludarla:

–Hola Filo!

–¿Filo? Yo me llamo José.

–No, tú eres Filo, vamos juntos a clase.

–No, te has confundido, no te conozco, pero si quieres jugamos.

–¡Vale! –dijo el niño desconcertado.

Al día siguiente, cuando Filo encontró a su compañero en clase, éste le contó alucinado que había estado jugando con un niño que se llamaba José y que era igual que ella. Filo puso cara de incrédula, pero por dentro estaba que se meaba de la risa. ¡Lo había conseguido!, era Filo y José. ¡Guauu! se había reído de todo y de todos. Cuando le preguntaban si era chico o chica contestaba lo que se le antojaba, según le viniera mejor. Pasó de estar en una situación desfavorable a una favorable. Ahora era ella la que decidía.

Pasaron los años y Filo se fue olvidando de estos juegos simplemente porque se inventaba otros. Siempre fue una niña especial.

Irma Navarro[9]

[9] Navarro, Irma: *Filomena, desde la diferencia. Relatos para debatir y pensar* http://issuu.com/irma2001/docs/filo?e=4762895/3463287

Bibliografia

- Castells, Manuel: *La era de la información. El poder de la identidad*. Vol. 2 Alianza editorial, Madrid, 2003 (2a edición).
- Galende, Emiliano: *Sexo y amor*. Paidós, Buenos Aires, 2001.
- Giddens, Anthony: *La transformación de la intimidad*. Cátedra, Madrid, 1995.
- Helmut Kentler, pròleg dins: Fleischhauer-Hard, Helga i Will McBride: *¡A ver!* Lóguez ediciones, Salamanca,1979.
- Hernández, Graciela y Concepción Jaramillo: *La educación sexual de la primera infancia*. MEC, Madrid, 2003.
- Lagarde, Marcela: *Claves feministas para la autoestima de las mujeres*. Ed. Horas y horas, Madrid, 2000.
- Nieto, José Antonio: Transexualidad, transgenerismo y cultura. Talasa, Madrid, 1998.
- Preciado, Beatriz: *Testo yonki*. Espasa-Calpe, Madrid, 2008.
- Preciado, Beatriz: *Manifiesto contrasexual*, Ópera Prima, Barcelona, 2002.
- Reyzábal, Mª Victoria y Ana Isabel Sanz: "Educación sexual". Dentro de *Los ejes transversales. Aprendizajes para la vida.* Escuela española, Madrid, 1995.
- Sastre, Genoveva Sastre y Montse Moreno, *Resolución de conflictos y aprendizaje emocional. Una perspectiva de género*. Ed. Gedisa, Barcelona, 2002. (Segunda reimpresión, 2007).
- Stacey, Judith i Timothy J. Biblarz: "¿Importa la orientación sexual de los progenitores?" dins Osborne Raquel i Óscar Guash (comps.): *Sociología de la sexualidad*. Siglo XXI, Madrid, 2003.
- Varela, Núria: *Feminismo para principiantes,* Ediciones B, Barcelona, 2005.
- Wallace, Jane: *La masturbación*. La Sal, Barcelona, 2a. Edició, 1985. (Publicada en 1976)

  http://www.mediafire.com/?izunmizmm2z
- Xambó, Rafa: *Sexualitat provisional.* Tres i quatre, València, 1988.

Articles citats

- Amuchástegui, Ana y Yuriria Rodríguez: "**La sexualidad: ¿invención histórica?**" http://normalista.ilce.edu.mx/normalista/nuevosarch/educsexualenlaescygeneneduc/PDF/LECTURAS/S_01_05_La%20Sexualidad.pdf
- Arantza Pecharromán *et al.*: **"Mujeres de portada. Estudio de las revistas juveniles con perspectiva de género".** Asociación Mujeres Jóvenes de Asturias. Instituto Asturiano de la Mujer, 2006. http://www.mujoas.org/mujdeportada/mujdeportada.php
- Camps, Victoria: **"Información y salud sexual y reproductiva"**. 8é Congreso SEC Barcelona. 2006. http://www.sec.es/area_cientifica/ponencias_comunicaciones_congresos_sec/2006_08CongresoSEC/ponencias.php
- González Suárez, Amalia: **"Educación afectiva y sexual en los centros de secundaria: consentimiento y coeducación".** 2007.

http://www.educacionenvalores.org/Educacion-afectiva-y-sexual-en-los.html

- Juliano, Dolores: **"Cultura y sexualidad".** 8é Congreso SEC Barcelona. 2006. http://www.sec.es/area_cientifica/ponencias_comunicaciones_congresos_sec/2006_08CongresoSEC/ponencias.php
- Lejárraga, Juan: **"La medicalización del deseo"** http://www.sexologiaenincisex.com/contenidos/kiosko/articulo_n.php?id=8&cat=b
- Meras, Ana: "**Prevención de la violencia de género en adolescentes**". Revista *Estudios de la Juventud*, núm. 62, 2003. http://www.injuve.migualdad.es/injuve/contenidos.downloadatt.action?id=1586300430
- Preciado: "**Multitudes queer. Notas para una política de los anormales**". Revista *Multitudes*. Nº 12. París, 2003. http://www.hartza.com/anormales.htm
- Puleo, Alicia: **"El patriarcado: ¿una organización social superada?".** 2006. http://www.mujeresenred.net/news/article.php3?id_article=739
- Reverter, Sonia: "**Ciberfeminismo: entre la (u)topía y la (dis)topía**", en *Tecnología, ética y futuro*, Desclée de Brower, Bilbao, 2001. http://www.mamametal.com/creatividadfeminista/articulos/ciber_utopia_disto.htm
- Soley-Beltrán, Patricia: "**Modelos de seducción**", *La Vanguardia*, 8 de setembre de 2004. http://hemeroteca.lavanguardia.es/preview/2004/09/08/pagina-2/33679711/pdf.html?search=%22naomi%20sims%22
- Solsona, Núria: *La química de la cocina. Propuesta didáctica para Educación Secundaria*, Instituto de la Mujer, Madrid, 2002. http://www.bcn.es/medciencies/latalaia/n4/cast/laboratori.htm
- Weeks, Feffry: "**La invención de la sexualidad**", 1998, dins: *Educación sexual en la escuela y género en educación*. (Curso-taller diseñado para formadores de formadores), SEP i DGESPE, México, 2009. http://normalista.ilce.edu.mx/normalista/nuevosarch/educsexualenlaescygeneneduc/

Enllaços interessants

- **Drets sexuals i reproductius** http://dsirapfcib.wordpress.com/els-12-dsir/
- **Instituto de Sexología** (Articles molt interessants de professionals de la sexología) http://www.sexologiaenincisex.com/contenidos/sexologia.php
- **Sociedad española de contracepción** (Podem trobar les ponències i comunicacions, moltes d'elles en vídeo, dels congressos autonòmics, nacionals i internacionals) http://www.sec.es/index.php
- Secretaría de educación Pública (SEP) i DGESPE: *Educación sexual en la escuela y género en educación*. México, 2008. (Curso-taller diseñado para formadores de formadores). http://normalista.ilce.edu.mx/normalista/nuevosarch/educsexualenlaescygeneneduc/
- **Voces de hombres por la igualdad** (Articles molt interessants d'hòmens igualitaris) http://vocesdehombres.wordpress.com/